

*Veteranbil vid bensinpumpen.
Foto: Bengt A Lundberg - 1999-05-26*

Radiostationen i Grimeton

**Unik långvågssändare som spelat en viktig roll för
transatlantiska förbindelser i den trådlösa
kommunikationens barndom.**

NYHETSBREV

februari 2009

SEMINARIUM DEN 12 MARS

HÄLSINGEGÅRDAR - VÅRT NÄSTA VÄRLDSARV?

Erik Nordin: Hälsingegårdar, Vårt nästa världsarv?

Birgitta Hoberg: Processen, Från stock till arv.

Nils Ahlberg: Evaluation - Hur går det till?

Lena Palmqvist: Utblickar i världen.

Plats: Riddarhuset, Riddarhustorget 10, Gamla Stan, Stockholm

Tid: 15.00

Seminariet avslutas vid 17-tiden då diskussionen fortsätter i Riddarhusets stenhall med mousserande vin och tilltugg

Pris: 200 kr (seminarium inkl. vin)

Anmälan senast den 6 mars: info@icomos.se

Anmälan är bindande

VÄLKOMMEN !!

OBS !! KI 18.30 ICOMOS årsmöte i Riddarhussalen !

INNEHÅLL

Ordförande har ordet	2
Kallelse till årsmöte 2009	3
Årsredogörelse ICOMOS Sverige 2007	5
Ekonomisk redovisning 2007	11
Svenska ICOMOS och världsarv 2008 – Rapport	12
Venedig-doktrinen och tillbyggnadsfrågan – ett översättningsproblem	17
Växtmaterial och autenticitet i historiska trädgårdsanläggningar.	23
Vad säger Florensdokumentet och artiklarna 10-12?	
Hälsning från USA	32
Nya medlemmar	34

ICOMOS SWEDEN
INTERNATIONAL COUNCIL ON MONUMENTS AND SITES
CONSEIL INTERNATIONAL DES MONUMENTS ET DES SITES

ORDFÖRANDE HAR ORDET

Årsmötet 2009 med anslutande seminarium kommer att hållas på Riddarhuset i Stockholm den 12 mars. Den planerade middagen på kvällen blir utbytt mot mingel med mousserande vin och tilltugg efter seminariet och före årsmötet. (Vänligen observera de nya tiderna i kallelsen).

Världsarvsansökan för Hälsingegårdar är aktuell just nu. Under årsmötesseminariet presenteras gårdarnas specifika egenheter. Vi får inblick i hur en evaluering går till och en jämförelse med situationen för motsvarande objekt på andra platser i världen.

Om världsarv och svenska ICOMOS skriver Börje Olsson i en rapport som står att läsa här i Nyhetsbrevet.

Venedig- och Florensdokumentet utgör grunderna för ICOMOS syn på restaurering av såväl byggnader som parker och trädgårdar. Bengt OH Johansson har gjort en omarbetning av texten i Venedigdokumentets artikel 9 genom noggranna jämförelser av olika översättningar. Kjell Lundquist utgår ifrån Florensdokumentet i sitt anförande om Skogskyrkogården för att svara på frågan hur man skall hantera autenticitetsfrågorna, och speciellt de som är kopplade till växtmaterialet på denna levande historiska och värdefulla begravningsplats.

Jag hoppas att ovan nämnda välskrivna material skall inspirera fler att skriva artiklar och inlägg till Nyhetsbrevet. Förhoppningsvis kan det med tiden bli ett nytt forum för diskussion.

ICOMOS Sverige fortsätter senare i år med seminarieserien där värdefrågorna står i centrum. I höstas arrangerade vi det första, med tema stenkonservering. Vi fann det angeläget att informera om stenkonservering på 2000-talet, samt om de generella riktlinjer vi följer inom byggnadsvård och restaurering i Sverige idag, då särskilt avseende respekten för originalet.

De värdegrunder avseende bevarandefrågor som under den senare delen av 1900-talet omsorgsfullt byggts upp, såväl nationellt som internationellt, riskerar att genom inflytande från obetänksamma aktörer komma i skymundan, med resultat att delar av vårt kulturarv förlorar sin autenticitet. Det är viktigt att arbeta för ett långsiktigt bevarande, ett förlorat original går ej att återskapa. Muralmaleri blir troligtvis temat för nästkommande seminarium.

The International Day for Monuments and Sites den 18 april tillägnas i år Heritage and Science, ett tema som utmanar fantasin att finna ett lämpligt besöksobjekt. Styrelsen arbetar med spännande planer för den dagen, reservera gärna detta datum redan nu i den snart fulltecknade agendan.

Efter fyra år på ordförandeposten tackar jag nu för mig och går vidare till nya uppgifter. Det har varit spännande att vara länken som fört denna post ut från Riksantikvarieämbetet där ICOMOS Sverige traditionellt haft sitt säte. Jag vill tacka medlemmarna för förtroendet, och styrelsen för ett gott samarbete och stöd under de gångna åren. Blickandes i backspegeln ser jag att vi varit aktiva på en rad olika plan med: utåtriktade aktiviteter, bland annat på Stockholms stadsmuseum; allehanda officiella skrivelser; intensifierat arbete i de internationella kommittéerna och de svenska arbetsgrupperna; ett stadigt ökande medlemsantal.

Jag önskar den nya styrelsen allt gott!

ICOMOS SWEDEN
INTERNATIONAL COUNCIL ON MONUMENTS AND SITES
CONSEIL INTERNATIONAL DES MONUMENTS ET DES SITES

Förnyad

KALLELSE TILL ÅRSMÖTE

(Den ursprungliga kallelsen utgick med nyhetsbrevet december 2008.)

ONSDAGEN DEN 12 MARS 2009

Riddarhuset, Riddarhustorget 10, Gamla Stan, Stockholm

Klockan 15.00 – 17.00 seminarium kring temat
HÄLSINGEGÅRDAR - VÅRT NÄSTA VÄRLDSARV?

Kl. 18.30 årsmötesförhandlingar (OBS den nya tiden !!)

1. Godkännande av kallelseförfarandet
2. Val av ordförande och sekreterare för mötet
3. Val av justeringsman
4. Årsredogörelse
5. Ekonomisk redovisning och revision
6. Budget för år 2009
7. Årsavgift för år 2010
8. Val av styrelsen för år 2009–2011
9. Kontaktpersoner till ICOMOS internationella kommittéer
10. Val av valnämnd
11. Motioner
12. Firmatecknare för ICOMOS
13. Övriga frågor

ICOMOS SWEDEN
INTERNATIONAL COUNCIL ON MONUMENTS AND SITES
CONSEIL INTERNATIONAL DES MONUMENTS ET DES SITES

ANNUAL REPORT FOR THE YEAR 2008

The Executive of ICOMOS SWEDEN, elected 8 March 2006 for three years but with a shift on some of the positions 8 March 2006 and 10 March 2008 and has had the following members from 10 March 2008:

Marie Klingspor Rotstein, President
Kerstin Westerlund Bjurström, Vice President
Anna-Gretha Eriksson, Secretary
Björn Norman, Treasurer
Birgitta Hoberg
Kjell Lundquist
Nils Ahlberg
Henrik Lindblad

The Executive has had seven meetings during 2008 – 4 February, 28 February, 6 May, 23 May, 23 September, 11 November and 3 December. Apart from this a number of informal Bureau meetings have taken place.

Members

By the end of December 2008 ICOMOS SWEDEN had 19 institutional members and 128 individual members. One appointed Honorary Member of ICOMOS SWEDEN, and one appointed Honorary Member of ICOMOS Paris, Birgitta Hoberg.

During the year 2008 there are eight new individual members. *Katarina Enekvist*, Johanneshov, *Hanna Gårdstedt*, Årsta, *Ragnhild Claesson*, Stockholm, *Ann-Margret Kindlund*, Karlskrona, *Greger Widgren*, Stockholm, *Karin Hammar Svenonius*, Stockholm, *Britt Wisth*, Djursholm, *Catharina Hammarskiöld*, Stockholm, *Ann-Margret Kindlund*, Karlskrona.

Publications

The *Nyhetsbrev* (Newsletter), which is mainly written in Swedish, has been published three times. The first one, in February, contained, among other things, the Annual Report 2007 and other documents for the Annual General Meeting and Annual Seminar 2008 and a report from the International Day for Monuments and Sites 2007. The second one in June contained, among other things, a report from the Polar seminar 2008. The following number, in December, included information on a number of events, a report from the International Day for Monuments and Sites 2008, a report from the annual Nordic World Heritage meeting at Ilulissat, Greenland, a report from the ICOMOS 16 th General Assembly 2008 in Quebec, a report from the seminar in Quebec 2008 Finding the Spirit of Place and a presentation of a seminar about stone conservation at Riddarhuset in Stockholm, Sweden.

Events

The *Annual Seminar* and the *Annual General Meeting* took place on the 10 of March 2008. The theme for the seminar was the Polar heritage. The meeting was attended by over 30

people from different professions engaged in monuments and sites. Lecturers were mainly Swedish experts involved in monuments and sites and in architecture.

The activity on the *International Day of Monuments and Sites* the 18 April, was a seminar about The Woodland Cemetery in Stockholm. The seminar was organized at the Stockholm City Museum, Stockholm.

19 September a seminar on *Stone conservation – what does it mean?* was organized at the Riddarhuset, Stockholm. About 20 people attended.

Other activities and work

The *Work Programme for ICOMOS SWEDEN 2006–2008*, which was adopted at the Annual General Meeting in March 2006. Members of the Executive have been designated responsible for the various tasks.

On the national level

- The number of membership activities and newsletters keeps up to and even exceeds the goal.
- The activity of the Swedish working groups has been good, on the whole, and a number of smaller and larger events have taken place.
- A web page for ICOMOS SWEDEN – www.icomos.se was opened in 2004, and the e-mail group list has been expanded and is now in use. However, a number of members have still not joined the list.
- The work for the recruiting of new members from underrepresented groups and in key positions, new Institutional Members and also Supporting Members has made progress, but here it is still much to do.
- Unfortunately no major campaign to make ICOMOS Membership Card and its right of free entrance better known at Swedish museums and places of visit has been undertaken; ICOMOS Sweden are waiting for the outcome of the discussions in Paris about a common membership card for ICOMOS and ICOM.
- To help increasing the participation of Swedish members in World Heritage missions and other international missions there have been information to individual members.
- The information leaflet in Swedish on ICOMOS and ICOMOS SWEDEN has been finished.
- Some of the translations to Swedish of ICOMOS charters and other documents have been published on the web page, while others are still on the way.
- The cooperation with other heritage associations in Sweden has developed, but more can be done.

Letter in short to the authorities

- Bypass Stockholm and the world heritage “The Royal Domain Drottningholm”

The world heritage site the Royal Domain of Drottningholm is situated on an island and suffers from growing through traffic from central Stockholm to several inhabited islands. A new bypass motorway in the vicinity of the site is planned to reduce heavy traffic in the inner parts of the city of Stockholm. It will pass through valuable cultural landscape but not through the World Heritage site itself. It is meant to unload radial roads as the road through the Royal Domain. Still we can not take that for granted. ICOMOS Sweden therefore has acted towards the central road authorities during the year to make them take special and strong measures to reduce the traffic and changing the road into a smaller one. A disadvantage for us and for the world heritage site is the fact that the site is not big enough to include the bypass. That should have given us a stronger position.

On the Nordic and Baltic level

- There was no Nordic ICOMOS meeting 2008. There was a small meeting in Quebec.

On the international level

- We have worked for promoting taking better advantage of the World Heritage work within ICOMOS activities as a whole.
- ICOMOS SWEDEN has for this period had liaison officers to all relevant International Committees.
- Within the ICOMOS European Group there was a meeting in Bern, Switzerland, 26-27 May 2008 in which Marie Klingspor Rotstein and Anna-Gretha Eriksson participated.
- 29 September – 4 October 2008, Kerstin Westerlund and Anna-Gretha Eriksson participated in the Advisory Committee meeting in Quebec, Canada.
- ICOMOS SWEDEN has also contributed to the Heritage at Risk project.

ICOMOS SWEDEN is cooperating with *the Foundation for Cultural Heritage without Borders* in its work in Bosnia-Herzegovina and other parts of the world. ICOMOS SWEDEN is a founding member of the Foundation and appoints two members on the executive board, Malin Myrin and Marie Klingspor Rotstein. In addition, Birgitta Hoberg has been a member of the executive, but representing the Swedish National Heritage Board.

Representation and participation, various commissions concerning ICOMOS and the main tasks of ICOMOS 2008

January 15, 2008, Håkan Jorikson (*IPHC*) and representatives from Grenna Museum, Polar Centre, meeting with Mr. Greger Widgren, Swedish ambassador on Antarctic issues, concerning the Nordenskjöld hut on Snow Hill, Antarctic, and its future preservation under Swedish co-authority.

3 March, 2008, Nils Ahlberg lectured on "Visby – en del av det globala kulturarvet" (Visby – Part of the Global Heritage) at a *seminar on the Saint Nicolai church ruin in Visby*, and 4 March on "Internationella perspektiv på kulturmiljövård" (International Perspectives on Cultural Heritage Management), at the *Gotland University*. Both lectures were based on ICOMOS and World Heritage experiences.

March 26 - April 1, 2008, Katri Lisitzin was invited by the National Institute for Cultural Properties, Tokyo, Japan to present the Swedish heritage legislation and management system.

April 18 - 19, 2008, Katri Lisitzin took part i the World Heritage Periodic Reporting follow-up meeting for the Mediterranean and South-Eastern Europe sub region in Corfu, Greece. She chaired thematic working group work as ICCROM focal point and as the World Heritage coordinator for the Periodic Report for the Mediterranean Region.

14-17 May, 2008, Thomas Adlercreutz participated in ICLAFI's annual meeting in Helsinki with a contribution to this year's theme: Criteria for the Built Heritage.

24-28 May, 2008, Marie Klingspor Rotstein and Anna-Gretha Eriksson participated in *ICOMOS Europe Group Meeting* in Bern, Schweiz.

May 28 -31, 2008, Katri Lisitzin was invited speaker at US /ICOMOS 11th International Symposium in Washington DC, USA. The theme was US Participation in the Global Heritage Community and her topic was "Sustaining a knowledge network for international exchange on cultural landscapes"

June 3-4, 2008, Ingela Andersson, Swedish Fortifications Agency, voting member of *ICOMOS International Committee on Fortifications and Military Heritage (IcoFort)* Forum on fortifications in the northern part of Sweden, arranged by the National Property Board in Boden, Sweden.

June 16 – 23, 2008, Katri Lisitzin was invited as consultant for the World Heritage Site of Kotor, Montenegro to develop the integrated management plan.

August 19-21, 2008, Ingela Andersson participated in the Annual Conference with Nordisk forsvarsbygg (Nordic Defence Estates), workshop on new use of protected buildings within the Defence Estates in the Nordic countries and the Baltic states.

27 August – 3 September 2008 Kerstin Westerlund participated in the Nordic World heritage meeting in Ilulissat on Greenland as representative for ICOMOS Sweden

September 1-3, 2008 Ingela Andersson participated in the Nordic Fortifications Forum, Stockholm. Meeting with a network of professionals, working with military heritage in Sweden, Norway, Denmark and Finland.

11 – 12 September 2008, Kerstin Westerlund participated in meetings and visits concerning the world heritage evaluation process of “Farms and villages in Hälsingland”

September 15-19 2008, Daniel Kwiatkowski participated in the 13th Meeting of *ICOMOS International Scientific Committee for Stone* in Torun, Poland and 11th Congress on Stone Deterioration and Conservation organized with help of ICOMOS Poland by University of Torun.

28–29 September, 2008, Nils Ahlberg took part in the Bureau Meeting and the Annual Meeting and Annual Seminar of *ICOMOS International Committee on Historic Towns and Villages*, which took place in connection with ICOMOS General Assembly in Quebec. As Vice President of the committee he has had a large e-mail correspondence during the year.

29 September – 5 October, 2008, a large group of Swedish ICOMOS members participated in *ICOMOS General Assembly* in Quebec, Canada. They were Björn Norman, Nils Ahlberg, Kerstin Westerlund, Ewa Bergdahl, Jan af Geijerstam, Birgitta Hoberg, Henrik Lindblad, Lena Palmqvist, Hans Sandström and Anna-Gretha Eriksson.

29 September – 4 October 2008, Lena Palmqvist, participated in ICOMOS General Assembly in Quebec, Canada and the CIAV meeting, with the International Scientific Committee of Vernacular Architecture 29 Sept.

29 September – 4 October, 2008 Thomas Adlercreutz participated in ICOMOS General Assembly in Quebec, Canada and the ICLAFI's meeting.

29 September – 5 October, 2008 Nils Ahlberg participated in ICOMOS General Assembly in Quebec, Canada and the International Scientific Committee on Historic Towns and Villages (CIVVIH).

November 26 – 30, 2008, Katri Lisitzin participated in the International Expert workshop on "Nomination and management of serial and transnational natural World Heritage sites" arranged by IUCN in Vilm, Germany.

November 27-29, 2008 Ingela Andersson participated in the VIII Congresso dos monumentos Militares in Faro, Portugal. International Conference on Sea Coast Fortification arranged by the Portuguese Association of the Castle's Friends in partnership with the University of Algarve. Among others there were three members of IcoFort attending the conference.

Elected officers and representatives 2008

Auditors: Lars Cnattingius and Börje Olsson.

Nominations Committee: Maria Wikman (chairperson), Erik Orviste, and Torbjörn Sunesson

Marie Klingspor Rotstein, representative of ICOMOS SWEDEN on the Executive of *the Foundation for Cultural Heritage without Borders*.

Thomas Adlercreutz, liaison officer for *ICOMOS International Committee on Legal, Administrative and Financial Issues*.

Nils Ahlberg, liaison officer for *ICOMOS International Committee on Historic Towns and Villages*, of which he is also Vice President. He is furthermore ICOMOS SWEDEN representative in *the North European Wooden Towns Project* and the *Swedish Urban Heritage Network*.

Ulf Bertilsson, liaison officer for *ICOMOS International Committee on Rock Art*.

Sten Peterson liaison officer for *ICOMOS International Committee on Wall painting*.

Björn Björck, liaison officer for *ICOMOS International Committee on Analysis and Restoration of Structures of Architectural Heritage*.

Dan Carlsson, liaison officer for *ICOMOS International Committee on Cultural Routes*.

Ewa Bergdahl, liaison officer for *ICOMOS International Committee on Cultural Tourism*.

Daniel Kwiatkowski, liaison officer for *ICOMOS International Committee on Stone*, and Chairperson of the Swedish working committee corresponding to this.

Erland Montgomery, liaison officer for *ICOMOS International Committee on Heritage Documentation*.

Lena Palmqvist, liaison officer for *ICOMOS International Committee on Vernacular Architecture* of which she is also Vice President. (Sammankallande för de svenska vetenskapliga kommittéerna)

Hans Sandström, liaison officer for *ICOMOS International Committee on Wood* and member of its Management Group,

Torbjörn Suneson, liaison officer for *ICOMOS International Committee on Historic Gardens – Cultural Landscapes*, and Chairperson of the Swedish working committee corresponding to this. He is also ICOMOS' representative in *the Grönsöo Historic Parks Project* at the Department of Urban and Rural Development Ultuna, SLU, Uppsala.

Kerstin Westerlund Bjurström, liaison officer for *ICOMOS International Committee on Economics of Conservation*.

Ola Wetterberg, liaison officer for *ICOMOS International Committee on Training and* Chairperson of the Swedish working committee corresponding to this.

Håkan Jorikson, liaison officer for *ICOMOS International Committee on Polar Heritage*.

Ingela Andersson, liaison officer for *ICOMOS International Committee on Fortifications and Military Heritage*.

Andreas Olsson, liaison officer for *ICOMOS International Committee on Underwater Cultural Heritage*.

Gert Magnusson (2007), liaison officer for *ICOMOS International Committee on Archaeological Heritage Management*.

Stockholm 11 February 2009

Anna-Gretha Eriksson

Working groups and international committees

Representatives from the Swedish working groups and international committees have met twice during 2008, the first meeting in springtime and the second meeting in November at the Stockholm City Museum.

Reports from the Swedish working committees 2008

Report 2008

The Swedish working committee on Stone has been chaired by Daniel Kwiatkowski. He participated in the 13th Meeting of the International Scientific Committee for Stone in Torun, Poland, September 15th until September 19th 2008. The meetings took place during the 11th Congress on Stone Deterioration and Conservation organized by University of Torun. The work on Illustrated Glossary on Stone Deterioration Patterns, one of the main tasks of Committee, was ready before summer 2008 and it was issued some days before meeting. Printed version of the glossary was presented at the Congress. Members of ISCS together with Permanent Scientific Committee of Congress (PSC) worked on and finalized the document *The Torun Guidelines for Conferences in the field of Stone Conservation 2008* approved by the Congress. Ten days after Torun Congress the other meeting of ISCS took place in Québec during the ICOMOS General Assembly in Canada. After the 2008 meetings the new board of ISCS was elected with Stefan Simon from Germany as a President. The new board prepared ISCS Triennial Workplan accepted by members.

The committee will meet again most probably in late spring 2009 in Berlin.

Report from groups with close links to ICOMOS SWEDEN

Cultural Heritage without Borders (CHwB), of which ICOMOS SWEDEN is a founding member.

Cultural Heritage without Borders has continued rescue work in the Balkans with special support to the development of National Museums in Belgrade and Sarajevo. Restoration works have been completed on the Handanija Mosque in Prusac, Bosnia and Herzegovina, the Haddum Mosque in Djakova, Kosovo, the town walls of Jaice, Bosnia and Herzegovina and Kotor Montenegro, Institute for Protection of Monuments in Mostar, Bosnia and Herzegovina and the “Seraj” building in Velica Hoca, Kosovo. Integrated planning projects have been initiated in Prizren, Kosovo and Jaice, Bosnia and Herzegovina. International seminars have been arranged on heritage and earthquakes in Kotor and integrated planning in Prizren. ChwB has local offices in Sarajevo and Prishtina.

The main sponsor is Sida (Swedish International Development Cooperation Agency). ICOMOS SWEDEN has two members on the Board, Marie Klingspor Rotstein and Malin Myrin. The CHwB web site is www.chwb.org with links to special sites for the local offices.

Ekonomisk redovisning / Verksamhetsåret 2008

Resultatrapport

Rörelsens intäkter

Nettoomsättning		Perioden 2008	2007
3110	Intäkter övriga	495 kr	0 kr
3120	Medlemsavgift Institutioner	64000 kr	60000 kr
3610	Medlemsavgifter enskilda	55600 kr	51300 kr
3710	Verksamhetsbidrag	90000 kr	85000 kr
S:a Rörelseintäkter exkl ränteintäkter		210095 kr	196300 kr
8300	Ränteintäkter	4679,04	3042,22
S:a Intäkter		214774,04 kr	199342,22 kr

Rörelsens kostnader

6110	Administration	-5002 kr	-11188 kr
6111	Styrelsen	-13496 kr	-5984 kr
6112	Hemsidan	-4689 kr	-3518 kr
6114	Seminarier mm	-15506,36 kr	-19689 kr
6115	Internationella kommittéer resebidrag	-23860 kr	-54301 kr
6116	General Assembly 2008	-92073 kr	0 kr
6117	Nordiskt och europeiskt samarbete	-35348,74	-9814 kr
6118	Medlemmars deltagande vid konferenser	1804 kr	-13908 kr
6390	Avgift till ICOMOS Paris	-78892,51 kr	-81235,10 kr
6570	Bankkostnader	-1836 kr	-1835 kr
7510	Sociala avgifter	-1257 kr	-1257 kr
S:a kostnader		-270157,35 kr	-202729,10 kr

Resultat 2008

Intäkter		214774,04 kr	199342,22 kr
Kostnader		-270157,35 kr	-202729,10 kr
Resultat		-55383,31 kr	-3386,88 kr

Balansrapport

Tillgångar		Ingående balans	2008	Utgående balans
1920	Plusgiro	2561,42 kr	-1515,00 kr	1046,42 kr
1930	Checkkonto	22052,59 kr	-8142,35 kr	13910,24 kr
1940	Depåkonto	197470,60 kr	-45725,96 kr	151744,64 kr
S:a tillgångar		222084,61 kr	-55383,31 kr	166701,30 kr
Eget kapital och skulder				
2010	Eget kapital	176552,75 kr		176552,75 kr
2972	Förutbetalda medlemsavgifter	-450 kr		-450 kr
S:a		176102,75 kr		176102,75 kr
2098	Balanserat resultat	-398187,36 kr		-342804,05 kr
S:a eget kapital och skulder		222084,61 kr		-166701,30 kr

Svenska ICOMOS och världsarv 2008 – Rapport

Bakgrund

I Svenska Nationalkommittens av ICOMOS verksamhetsprogram för perioden 2006-2008 anges, att organisationen vill engagera sig i världsarvssammanhang både nationellt och internationellt. Vid ICOMOS årsmöte 2008-03-10 konkretiserades nämnda ansats i viss mån genom utfärdande av ett i linje med denna vilja särskilt medlemsuppdrag för undertecknad.

Inledning

Till uppdraget hörde att utveckla kontakter med företrädare för världsarv och representanter för myndigheter, organisationer, institutioner med flera, som hade anknytning till och intresse för världsarvsspörsmål. Redan vid årsmötet bekantgjordes angelägenheter som årets möten med Svenska Världsarvsgruppen och Föreningen Världsarv i Sverige/VIS, The International Day for Monuments and Sites, Nätverket Nordiska Världsarvs möte i Danmark (Världsarvet Ilulissat Isfjord) och motsvarande möte i Sverige 2009. Senare under våren tog ICOMOS (och VIS) beslut om, att, i enlighet med Lübeckdeklarationen, proklamera Världsarvsdagen i Sverige, och då att hållas den 24 oktober (FN-dagen). Ambitionen att på lämpligt sätt samverka med VIS uttrycktes också.

Att vid ICOMOS årsmöte slogs fast, att 2009 års nordiska världsarvsmöte skulle äga rum i Sverige grundades inte bara på, att detta överensstämde med den ordning som gällt sedan 1995-96 utan också på, att en icke oväsentlig draghjälp för världsarvsinstitutionen skulle erbjudas genom svenskt EU-ordförandeskap under andra halvåret 2009. Detta hade framkommit vid kontakter med Svenska Unescorådet och getts bevis på under tyskt ordförandeskap, när Lübeckkonferensen (avgiftsfri inkl förtäring) hölls i juni 2007, där EU - som inte är medlem i Unesco - kom till tals under rubriken "Sustainable Cultural Tourism within European Union" genom Europakommissionens Pedro Ortún Silván. När sedan VIS vid sitt årsmöte i maj förordade detsamma, och med Världsarvet Hansestaden Visby som värd, spelade också Riksantikvarieämbetets fysiska närvaro på orten ifråga en icke ringa roll.

The International Day for Monuments and Sites

Den inledningsvis nämnda The International Day for Monuments and Sites (18 april) hade 2008 underrubriken Religious Heritage and Sacred Places och ägnades osökt Världsarvet Skogskyrkogården. Världsarvet står inför autenticitetsuppförande åtgärder både för dess goda bestånds och för dess funktions skull. Grundläggande förutsättningar parade med insatsansatser åskådliggjordes i fyra föreläsningar och efterföljande diskussion. Referat från seminariet presenterades i ICOMOS Nyhetsbrev December 2008.

Seminarium i Falun

Till Svenska Världsarvsgruppens och VIS seminarium i Världsarvet Stora Kopparbergets Gruvlandskap i Falun hade närmare 60 representanter för 13 av de 14 världsarven på svensk botten, tillsammans med ett tiotal institutions- och myndighetsdelegater, samlats för att behandla temat: "Forskning kring världsarv." Till denna rubricering fanns frågorna: "Vilken forskning har bedrivits och bedrivs kring "ditt" världsarv?" resp "Hur syns detta i den dagliga verksamheten?" Vid sidan av de renodlade seminarieavsnitten gjordes regelmässiga besök under sakkunnig ledning inom Gruvlandskapet. Exempelvis på utställningen "Världsarvsstaden och industrilandskapet" vid Dalarnas museum, Falu Gruva, Gruvmuseet, Gruvhospitalet och Världsarvshuset samt på Bergsmansgården Gamla Staberg med sin restaurerade barockträdgård och i gamla trästaden Elfsborg i Falun.

Forskningsinslagen modererades av professor Maths Isacson, Uppsala Universitet. De världsarv som är föremål för pågående uttalad forskning är Laponia, Hansestaden Visby och Stora Kopparbergets Gruvlandskap i Falun.

Rapport lämnades från den kommitté vid Riksantikvarieämbetet som arbetar med världsarvsfrågor av arten: 'nya världsarv/tentativa listan, världsarv i fara, bevarandestatus, nationellt stöd, rapport till General Assembly (Unesco), organisationer som fördjupar sig i kultur- och naturarv, lagstiftning, Periodic Reporting samt information och undervisning om världsarv.'

Referat i digital form från ovannämnda programavsnitt kan efter anmodan erhållas från ICOMOS Sverige eller undertecknad. Före, under eller efter nätverksmötet hade de som kände sig manade möjlighet, att till arrangören lämna skriftlig redovisning av den forskning som bedrivits omkring världsarv i Sverige. Angående sådan finns hittills en sammanställning rörande Världsarvet Skogskyrkogården att ta del av via ICOMOS Sverige eller undertecknad.

VIS årsmöte 2008-05-23

VIS årsmöte hölls som avslutning på nätverksarrangemanget. Ärenden som behandlades var verksamhetsberättelse, revisionsrapport, styrelsens ansvarsfrihet, medlemsavgift (2.000 kr/år och världsarv), förslag om förlängd mandatperiod för ledamöter från två till tre år (avslags), styrelseledamöts- val, stadgetextstillägg' och, som tidigare nämnts, 'Hansestaden Visbys åtagande att stå som värd för 2009 års möte med Nätverket Nordiska Världsarv.' Därutöver redovisade ICOMOS-medlem Ivar Wenster arbetet inom Karlskrona kommun och dess turistbyrå med världsarvsguidecertifiering. Nästa VIS-årsmöte äger rum under motsvarande nätverksarrangemang 2009-04-27--29 i Karlskrona.

Vägvisning till världsarv

"Vägvisning till världsarv" var en informationsangelägenhet, som först kom till uttryck genom en skrivelse till Nordiska Ministerrådet 1997, med avsikt att den kunde handläggas på nordisk bas. Skrivelsen ledde till att Nordens vägverk/vägdirektorat någon tid därefter vid ett möte på Island uttalade sig positivt i frågan, men ansåg att den inledningsvis borde utredas nationellt. Kontakt med Världsarvskontoret i Oslo, med budskapet att en övergripande samordning där kunde vara meningsfull, blev resultatlös, eftersom ärendet ansågs ligga utanför kontorets kompetens. Under åren som följde, kom världsarven i Sverige och Riksantikvarieämbetet att arbeta vidare genom kontakter med Vägverket för en lösning av trafikskyltningen (brunvit med världsarvsembleet) och något år in på 2000-talet drogs riktlinjerna upp för skyltningsvillkor m m. Vägverket gav i enlighet med dessa i juli 2005 väghållare i Stockholms län - i praktiken Vägverket självt, Stockholms kommun och Ekerö kommun i uppdrag att bekosta och anbringa föreskriven vägs skyltning på av Verket angivna platser. Skogskyrkogården, som bl a uppfyllde villkoret för lokal information, erhöll skyltning utan onödigt dröjsmål efter anmodan från världsarvsförvaltaren. Detta kan dock inte sägas om kontorets åligganden rörande skyltningen vid Brommaplan i Stockholm till Drottningholms Slottsområde och Birka-Hovgården. När ännu tre år efter (sommaren 2008) Vägverkets underrättelse någon skyltning ej skett, efterlyste undertecknad som representant för ICOMOS Sverige (med sin "tillsynsplikt över världsarv") trafikkontorets skäl till dröjsmålet. Efter upprepande av frågan tre månader senare kom korrekta skyltar för Drottningholm på plats men inte för Birka-Hovgården. Trafikkontoret har därefter förklarat, att någon skyltning till sistnämnda världsarv ej kommer att ske, p g a att alltför många destinationer då skulle samsas på samma skylttavla. Bifogad bild av skylttavlan får nog anses tala mot denna bevekelsegrund. Riksantikvarieämbetet (förvaltare av Birka-Hovgården) och Vägverket har underrättats om trafikkontorets ställningstagande.

Vägskylden mot världsarvet Drottningholm

Nätverket Nordiska Världsarvs möte

I slutet av augusti hölls Nätverket Nordiska Världsarvs möte i Världsarvet (naturarvet) Ilulissat Isfjord i Danmark. Rapport från arrangemanget finns i ICOMOS Nyhetsbrev December 2008.

Världsarvsdagen

Världsarvsdagen som firades för första gången i Sverige den 24 oktober uppmärksammades särskilt vid hälften av världsarven. Rapporter från tre av dessa har redigerats och tillställts ICOMOS Sveriges redaktör för införande i ICOMOS Nyhetsbrev 2009.

VIS möte 2008-12-03

VIS hade sammanträde i Stockholm den 3 december 2008, till vilket Svenska Världsarvsgruppen inbjudits. Därigenom var förutom världsarvsföreträdare i och adjungerade till VIS också representanter för Svenska Unescorådet, ICOMOS, Statens fastighetsverk, Ekerö kommun, Riksantikvarieämbetet och Världsarvet Kvarkens Skärgård närvarande. Ämbetet rapporterade från Världsarvskommittens möte i Quebec. Sedan 2007 ingår Riksantikvarien i den 21 man starka kommittén. Det som redovisades var i huvudsak 'världsarvens buffertzoner, risklistan, tentativlistan och Världsarvsfonden (~1% av bidraget till Unesco). Därutöver betonades, att Sverige bör arbeta för, att Europa reducerar antalet nomineringar till Världsarvslistan. Icke detta förty är "Hälsingegårdar" på väg att nomineras för att eventuellt läggas till de för närvarande 14 världsarven på svenskt territorium. De världsarv som 2004-05 lämnade Periodic Reporting till Unesco har nu att per omgående efterkomma de ålägganden som Unesco med ledning av erhållna uppgifter föranstaltat om.

VIS-mötets överskuggande fråga var föreningens stadgeenliga huvuduppgift: "Att verka för artikel 27 i Unescos konvention om skydd för världens kultur- och naturarv." Närmast föreligger nu ett treårsprojekt, där världsarven skall "arbeta lokalt men tänka globalt" i delprojekt som 'guidecertifiering, världsarvsspass, info- och utbildningspaket, TUR-mässan,

yrkeskategorikurser, utveckling av VIS webbsida m m.´ Samordning av uppdraget leds från Världsarvet Varbergs Radiostation i Grimeton.

Mats Larsson (Skogskyrkogården) och Lars Grönberg (Hansestaden Visby) valdes till representanter för Sverige i Nätverket Nordiska Världsarv.

Nästa VIS-möte med nätverksrepresentation äger rum 2009-04-27--29 i Karlskrona.

Efter förhandlingarna gavs genom Anders Norsells (adjungerad i VIS styrelse) kontakter möjlighet att delta i visningen av producent Anders Hansers bildspel "Världsarv i Sverige." Ett bildspel som tillkommit på producentens eget initiativ, men som, om intresse finns, kan bli en del av den officiella världsarvsinformation.

Ny svensk Unescostrategi

I februari rapporterade ICOMOS Sverige från Sv Unescorådets seminarium 2008-01-24, där "Ny svensk Unescostrategi" presenterades för en månghövdad publik. Det tongivande budskapet var: "Samverkan kring Unescos viktiga frågor." Ansatsen konkretiserades i form av åtta olika branschsamverkansgrupper, till vilka intresserade kunde anmäla sig inför ett inom kort första möte med respektive grupp. Grupp 5. avsåg "Världsarv" och undertecknad anmälde sitt intresse för att ingå i den. När ännu i mitten av november inget gruppmöte aviserats och ovannämnda VIS-nätverksmöte närmade sig, kontaktades Sv Unescorådet, som då kunde meddela, att förslaget om samverkansgrupper avvisades, när det kom "från påse till säck." De planerade samverkansgrupperna "ersattes" av broschyren "Svensk Unescostrategi 2008-2013." I denna har företeelsen "världsarv" placerats inom "kulturprogrammet" med skullkravet: "Sverige skall arbeta för att Unesco skall verka för genomförandet av den globala strategin för världsarv." Till detta proklamerar generellt, att strategimålen skall uppnås genom ökad samverkan mellan Svenska Unescorådet och berörda myndigheter, organisationer och aktörer, som är aktivt engagerade i Unescos internationella samarbeten och nätverk. I detta arbete har ICOMOS Sverige som bekant en stadfäst roll.

Världsarvsöverinseende

Angående Unescos och Världsarvskommittens tillsyn över världsarven kan nämnas, att vad gäller Världsarvet Elbedalen vid Dresden kräver Unesco nu - för att objektet inte skall avföras från Världsarvslistan - att förbindelsen tvärs Elbe blir i form av tunnel och ej föreslagen bro. Avisen Verdens Gang rapporterade i november om Världsarvskommittens kritik av brittiska myndigheter för försummelser ifråga om världsarv. Exempelvis planerat vägbygge vid Stonehenge, dominerande ny bebyggelse i när- heten (buffertzonen saknas) av Tower och Westminster Abbey i London, i Edinburgh, i Liverpool och i Bath samt att vindkraftverk föreslagits i Oerkneyöruinernas kulturlandskap. Det var med anledning av situationer som ovannämnda, som Lübeckdeklarationen kom att "Uppfordra konventionsstaterna att säkerställa upprättandet av mekanismer, som förhöjer världsarvens skydd i samband med stadsutveckling/-förnyelse, i enlighet med internationella stadgar, antagna av Unesco, för att säkerställa objektens skydd vid utveckling/förnyelse inom landsbygden och förhindra, att de hotas av orsaker som dåligt planerad turismutveckling, byggande eller resursutvinning." Och Världsarvskommittén uppfordrades "att, som svar på ett växande behov, upprätta en effektiv mekanism för en mer strukturerad och fortlöpande dialog mellan kommittén och de världsarv som behöver aktuell vägledning i konflikthanteringsprocesser." I samma syfte anförts motsvarande i The Operational Guidelines 172 §. The Operational Guidelines är som bekant ett vägledningsdokument liknande Luthers Lilla Katekes - om än inom ett helt annat ämnesområde. Som exempel på efterkommande av Unescokrav, föranledda av uppgifter i Periodic Reporting, är det nu av Riksantikvaren i Oslo

utarbetade förslaget till (nya) gränser och buffertzon för Världsarvet Röros Bergstad (1980). Världsarvsområdet har i detta utökats från 0,51 km² till 165,1 km² och getts en buffertzon om 4.812,4 km², som bl a sträcker sig till gränsen mot Sverige. I och med detta föreslås namnändring av Världsarvet till "Röros Bergstad og Circumferensen" (på norska).

Avvikelsebetraktelse

Till sist kan med förvåning konstateras, rörande Nätverket Nordiska Världsarvs möte 2009, att trots VIS utfästelse om Hansestaden Visbys värdskap för detta möte och ICOMOS motsvarande inställning, så rapporteras från 2008 års möte i Danmark (Ilulissat), att samma land har getts/tagit denna uppgift även 2009. Överraskande dels på grund av ovannämnda ställningstaganden och dels för att det avviker helt från den sedan 1995-96 knäsatte arrangörskapsordningen. Den ordning som i Unesco-, ICOMOS- och världsarvssammanhang vilar på den internationellt omhuldade principen med 'geografisk representativitet'. En princip som styr, att exempelvis värdskapet för Nätverket Nordiska Världsarvs möten cirkulerar mellan berörda länder enligt samma slags rättvisetänkande som vid större sportevenemang (se Jan Turtinens doktorsavhandling "Världsarvets villkor - Intressen, förhandlingar och bruk i internationell politik"). Sett från svensk synpunkt var det också ett uppdrag, som förväntades kunna dra fördelar av EU-ordförandeskapet under andra halvåret 2009. Fördelar av liknande art som kom till olika uttryck under Lübeckkonferensen i juni 2007, när Tyskland hade ett par veckor kvar av sitt EU-ordförandeskap. Mest oförklarligt är det naturligtvis för dem som under en lång följd av år arbetat i en respektfull mötestradition.

Börje Olsson, 18 februari 2009

Venedig-doktrinen och tillbyggnadsfrågan - ett översättningsproblem

Detta dokument som i Sverige ömsom benämns Venedig-dokumentet, ömsom Venedig-chartret, utgör ju den doktrin som Icomos vid sitt bildande gjorde till sin och som fortfarande åberopas som grundläggande ideologitext för byggnadsminnesvården - även om den på senare tid kompletterats med en rad andra dokument. Dess översättning till svenska har därför betydelse för hur vi som restaureringsarkitekter och byggnadsantikvarier förhåller oss till internationell praxis. I nedanstående text kommer jag att omväxlande kalla aktstycket "dokument" och "doktrin" även om jag tills vidare håller den sistnämnda benämningen för mest träffande. Bakgrundsinformation om doktrinen tillblivelse har jag hämtat från konferensrapporten The Venice Charter. 1964-2004-2044?; The Fortieth Anniversary (ICOMOS Hungary May 22-27, 2004). Monuments and Sites XI.

En återkommande fråga i den internationella diskussionen har varit hur de ingrepp som görs i samband med en restaurering skall utformas och dokumenteras. Som en portalparagraf i detta avseende utmärker sig särskilt artikel 9 som slår fast hur en restaurering bör gå till.

Den av svenska ICOMOS-kommittén knäslagna översättningen lyder:

Art 9: "Restaurering är en verksamhet som bör vidmakthålla en speciell karaktär. Dess syfte är att bevara och uttolka ett minnesmärkes formmässiga och historiska värden. Den grundas på respekt för äldre material och autentisk dokumentation. Där antaganden tar vid skall restaureringen avbrytas. Vid en rekonstruktion av hypotetisk karaktär måste varje kompletteringsarbete, som bedöms outhärligt av estetiska eller tekniska skäl, urskilja sig från det arkitektoniska förslaget och bära vår tids prägel. Restaureringen måste alltid föregås och följas av ett arkeologiskt och historiskt studium av minnesmärket."

Vid en läsning av denna översättning undrar man över formuleringen "det arkitektoniska förslaget". Det har fått mig att gå in i originaltexten. Om nu denna fras känns främmande, kan det finnas fler tveksamheter i dokumentet? Ett första problem är då: vilken är i själva verket *originaltexten*? Den svenska översättningen utgår i princip från den italienska versionen, vilket kan tyckas naturligt. Dock utformades den franska texten samtidigt eller, som vi skall se, delvis före.

Hur kom då dessa texter till? Restaurerings-arkitekter/antikvarier från olika länder deltog som välkänt är i en restaureringskongress i Venedig under försommaren 1964. Den uppgavs vara den andra internationella kongressen i sitt slag och en uppföljning av ett första möte i Paris 1957 under Unescos överinseende. Som framgår av Venedig-doktrinen inledning tog sig det nya mötet för att uppdatera den "carta di restauro" eller på engelska "the Athens Charter" som antagits i samband med en arkitekt- och ingenjörskongress i just Aten 1931 - en charter som speglade dåtida italiensk teori. Denna kongress var i sin tur en fortsättning av de internationella möten som hållits inom yrkeskåren alltsedan 1800-talets slut och där restaureringsfrågorna flera gånger dryftats.

Vid tveksamhet om betydelsen av olika formuleringar i Venedig-doktrinen kan det vara klokt att utnyttja det äldre dokumentet från Aten som en sorts "förarbete". Den nya doktrinen är dock mer inriktad på monumentbevarande än sin föregångare som är bredare till sin karaktär.

Så ledde efterkrigstidens snabba modernisering av bebyggelsen till att restaureringssektorns företrädare gärna retirerade till monumentbevarande. Bredare anspråk framstod som orimliga. I Venedig handlade det, som särskilt artikel 2 men också första meningen i artikel 9 visar, bl.a. om att tydligt hävda restaureringsverksamheten som en särskild profession.

En annan viktig skillnad mellan dokumenten är att 1964 års överenskommelse inte längre oförbehållsamt rekommenderar användningen av moderna material, särskilt betong.

Mötet i Venedig var väl förberett. På italienskt initiativ påbörjades arbetet med att utforma ett förslag till gemensam restaureringsdoktrin, som kunde utgöra en uppdatering av Aten-chartret. En av initiativtagarna var Roberto Pane, en av dem som efter andra världskriget utformat den italienska restaureringsdoktrinen, den s.k. "restauro critico" på grundval av Camillo Boitos och Cesare Brandis restaureringsteori med dess betoning av den tidsbundna arkitekturhistoriska tolkningens betydelse. I diskussionen om Venedig-doktrinen tillkomst har också ICCROM:s dåvarande föreståndare engelsmannen Paul Philipott tilldelats en viktig roll, särskilt under slutredigeringen. Philipott var, framhålls det, elev till Brandi och samarbetade nära med det italienska restaureringsinstitutet.

Det kan inte råda något tvivel om att Venedig-doktrinen i sin helhet bygger på de italienska principerna. Det var Pane som i början av mötet lade fram ett utkast till doktrinen. Generalsekreterare för hela mötet 1964 var också en italienare. Arbetande sekreterare - eller rapportör - var dock en fransktalande belgare, den bland äldre ICOMOS-ledamöter välkände restaureringsarkitekten Robert Lemaire (1921-1997). Lemaire hade fått uppdraget att före mötet samla in och analysera synpunkter från ett 20-tal tillfrågade experter, bl.a. i fråga om monumentrestaureringarnas etik. Här ingick frågan om moderna kompletteringar av monument - det som den här artikeln handlar om. Lemaire hade härvidlag inspirerats av landsmannen Victor Gaston Martiny, vars åsikt sammanfattades av Lemaire inför kongressen i följande uttalande: *La nécessité de créer des liens harmonieux entre l'ancien et le nouveau y est souligné. Ces liens naîtront de l'esprit de la composition, du jeu des volumes et de la tonalité des matériaux, et non de la reconstitution hypothétique.* Eller i översättning: "Nödvändigheten att skapa en harmonisk relation mellan det gamla och det nya understryks [i inlägget av Martiny]. Dessa relationer skall utgå från kompositionens andemening, från volymernas spel och materialkaraktären och inte från en hypotetisk rekonstruktion."

Vi lägger märke till att här talas om harmoniska relationer mellan gammalt och nytt, inte kontraster.

Huruvida Panes text publicerats är mig inte bekant. Under alla omständigheter togs inte denna rakt av utan var föremål för överläggningar och sannolikt sammanjämkningar under konferensen, varvid Lemaire som sekreterare och sammanfattare av den förberedande diskussionen spelade en viktig roll. Detta förhållande gör det rimligt att betrakta den franska versionen som det verkliga originalet och den italienska som i någon mån en översättning. Eller för att vara mer precis: en fransk formulering av en italiensk princip översatt tillbaka till italienska. Om inte denna slutsats godtas får man åtminstone inta ståndpunkten att såväl den franska som den italienska versionen är likaberättigade original. Detta har betydelse då de båda versionerna skiljer sig åt på några punkter, varav särskilt formuleringarna i artikel 9 är av intresse. Däremot kan inte senare översättningar gjorda av de olika nationella ICOMOS-kommittéerna åberopas vid tolkningsproblem på annat sätt än som inspiration för en svensk översättning när det gäller att finna en tilltalande språkdräkt.

Här följer så för tydlighets skull en uppställning av de medverkande vid doktrinen tillkomst.

Redaktionskommittén för Venedig-doktrinen 1964:

- Piero Gazzola (Italien), generalsekreterare och organisationskommitténs ordförande, sedermera ICOMOS förste president
- Raymond Lemaire (Belgien), rapportör, sedermera ICOMOS förste generalsekreterare och senare president
- José Bassegoda-Nonell (Spanien)
- Luis Benavente (Portugal)
- Djurdje Boskovic (Jugoslavien)
- Hiroshi Daifuku (Unesco)
- P.L. de Vrieze (Nederländerna)
- Harald Langberg (Danmark)
- Mario Matteucci (Italien)
- Jean Merlet (Frankrike)
-
- Carlos Flores Marini (Mexiko), ordförande i subkommittén för restaureringsteori
- Roberto Pane (Italien), presentatör
- S.C.J. Pavel (Tjeckoslovakien)
- Paul Philippot (ICCRUM)
- Victor Pimentel (Peru)
- Harold Plenderleith (ICCRUM)
- Redig de Campos (Vatikanen)
- Jean Sonnier (Frankrike)
- François Sorlin (Frankrike)
- Eustathios Stikas (Grekland)
- Gertrud Tripp (Österrike)
- Jan Zachwatowicz (Polen)
- Mustafa S. Zbiss (Tunisien)

Förslag till ny översättning, steg 1

Jag har försökt att efter språklig nyläsning av de båda originalen åstadkomma en mer trogen översättning av artikeln. I en första version görs denna ordagrant med så få ändringar som möjligt av den gällande svenska. I en särskild tabell återfinns en detaljargumentation för mitt översättningsförsök. I slutet av artikeln gör jag sedan ett försök att språkligt bearbeta texten, som nu först lämnas i en rätt otymplig form. Här har jag låtit mig inspireras av den engelska översättningen som utmärks av språklig pregnans:

Artikel 9. Restaurering är en process [ett förfarande] som bör upprätthålla en exceptionell karaktär. Dess syfte är att konservera och lyfta fram minnesmärkets formella och historiska värden och den grundas på respekten för den historiska materien och på autentisk dokumentation. Restaureringen bör upphöra där hypotesen tar vid: när det gäller rekonstruktioner av förmodade tillstånd måste allt kompletteringsarbete som bedöms nödvändigt av estetiska eller tekniska skäl utgå från [beakta] det arkitektoniska konceptet [den arkitektoniska kompositionen] och bör bära vår epoks kännemärken. Restaureringen måste alltid föregås av och åtföljas av en historisk och arkeologisk studie av minnesmärket.

Motivering

Det som kan vara kontroversiellt med ovanstående försök är främst nyformuleringen ”utgå från [beakta]” i stället för nuvarande översättning ”urskilja sig från”. Jag har här enligt min inledande hypotes följt den franska versionen. Skillnaden mellan fransk och italiensk text kan nog härledas till skillnader i restaureringspraxis. Den italienska texten följer den ovannämnda italienska restaureringsdoktrinen som redan Curman återopade vid 1900-talets början. Till stöd för den italienska versionen kan också Aten-dokumentets formulering i dess sjätte artikel återopas: användningen av nya material vid rekonstruktion av ruiner skall markeras. Lagg dock märke till att bestämmelsen här gäller just ruinkonservering/restaurering och inte konservering/restaurering i allmänhet.

Till stöd för min tolkning i detta avseende vill jag också återopa formuleringarna i artikel 12 och 13. Först då artikel 12 där harmonisk integration är första villkoret följt av redovisningskravet att tillägget skall kunna urskiljas för att inte förringa dokumentvärdet:

Les éléments destinés à remplacer les parties manquantes doivent s'intégrer harmonieusement à l'ensemble, tout en se distinguant des parties originales, afin que la restauration ne falsifie pas le document d'art et d'histoire.

Samma paragraf lyder på italienska:

Gli elementi destinati a sostituire le parti mancanti devono integrarsi armoniosamente nell'insieme, distinguendosi tuttavia dalle parti originali, affinché il restauro non falsifichi il monumento, e risultino rispettate, sia l'istanza estetica che quella storica.

Jfr gällande svenska översättning:

Komplettering av saknade beståndsdelar måste ansluta sig harmoniskt till helheten men samtidigt gå att skilja från autentiska äldre delar så att restaureringen inte förfalskar minnesmärkets konstnärliga och historiska vittnesbörd.

Artikel 13 tar upp hur tillägg skall utformas för att inte störa helhetsgestaltningen:

Les adjonctions ne peuvent être tolérées que pour autant qu'elles respectent toutes les parties intéressantes de l'édifice, son cadre traditionnel, l'équilibre de sa composition et ses relations avec le milieu environnant.

På italienska är lydelsen likartad:

Le aggiunte non possono essere tollerate se non rispettano tutte le parti interessanti dell'edificio, il suo ambiente tradizionale, l'equilibrio del suo complesso ed i rapporti con l'ambiente circostante.

I gällande översättning:

Kompletteringar kan tillåtas endast om de respekterar alla värdefulla delar av byggnadsverket, dess hävdvunna helhetsgestaltning, balansen i kompositionen och förhållandet till omgivningen.

Nedan följer en ”konkordans” över de två originalversionerna av artikel 9 med resonerande kommentarer, utifrån vilka min nyöversättning försökts. Problematiska passager har kursiverats.

Art 9 - italienska versionen Il restauro è un processo che deve mantenere un carattere eccezionale. Il suo scopo è di conservare e di <i>rivelare</i> i valori formali e storici del monumento e si fonda sul rispetto della <i>sostanza antica</i> e delle documentazioni autentiche. Il restauro deve fermarsi dove ha inizio l'ipotesi: sul piano della <i>ricostruzione congetturale</i> qualsiasi lavoro di completamento, riconosciuto indispensabile per ragioni estetiche e tecniche, deve <i>distinguersi dalla progettazione architettonica</i> e dovrà recare il segno della nostra epoca. Il restauro sarà sempre preceduto e accompagnato da uno studio storico e archeologico del monumento.	Art 9 - franska versionen La restauration est une opération qui doit garder un caractère exceptionnel. Elle a pour but de conserver et de <i>révéler</i> les valeurs esthétiques et historiques du monument et se fonde sur le respect de la <i>substance ancienne</i> et de documents authentiques. Elle s'arrête là où commence l'hypothèse, sur le plan des <i>reconstitutions conjecturales</i>, tout travail de complément reconnu indispensable pour raisons esthétiques ou techniques <i>relève de la composition architecturale</i> et portera la marque de notre temps. La restauration sera toujours précédée et accompagnée d'une étude archéologique et historique du monument.
--	---

Kommentar:

1. *Rivelare* - *révéler*: svenska översättningen har här "uttolka". Orden "avtäckta" eller "lyfta fram" står dock närmre originalen.
2. *La sostanza, la substance*: nuvarande svenska översättning är "material" (i obestämd form) vilket ger intryck av dagens krav på materialäktethet. Med substans menas dock byggnaden som den är, alltså långt mer än material. Lemaïres uttryck (citerat ovan) "la tonalité des matériaux" innebär också att materialen för honom ges en vidare betydelse än att representera sig själva. Hur de klingar samman har också mening.
3. *Antica, ancienne*: "äldre" i den svenska översättningen är uppenbart korrekt. I detta fall är dock "historisk" mer överensstämmande med nuvarande språkbruk inom sektorn.
4. *Distinguersi, relève de*: märk att här skiljer sig de båda versionerna markant. Den italienska formuleringen betonar åtskillnad mellan nytt och gammalt (i enlighet med italiensk restaureringsdoktrin) medan den franska texten valt ett ord som innebär "höra till". Den franska versionen hävdar således inledningsvis motsatsen till den italienska för att i slutet av meningen ändå kräva nutida form. Ändringen av monumentet skall således enligt den franska versionen vara både "samhörig med" den arkitektoniska kompositionen och synligt nutida.
5. *Progettazione, composition*: det italienska ordet motsvaras ordagrant av projektering men ger lika litet som "det arkitektoniska förslaget" någon mening och bör här översättas med ungefär bärande idé, koncept. Franskan fångar upp denna betydelse.

Steg 2: Ett slutförslag

Med utgångspunkt från ovanstående analys och från det franska originalet vill jag här till slut föreslå följande svenska översättning av artikel 9. Första meningen är inspirerad av den engelska tolkningen:

Artikel 9

Min översättning

Restaurering är en i högsta grad specialiserad process. Dess syfte är att bevara och lyfta fram minnesmärkets estetiska och historiska värden och den grundas på respekten för den historiska materien och på dokumentation av autentiskt slag. Restaureringen upphör där hypotesen tar vid: när det gäller rekonstruktioner av förmodade tillstånd måste allt kompletteringsarbete som bedöms nödvändigt av estetiska eller tekniska skäl vara grundat på den arkitektoniska kompositionen och bör bära vår epoks kännemärken. Restaureringen måste alltid föregås av och åtföljas av en historisk och arkeologisk studie av minnesmärket.

Gällande översättning

Restaurering är en verksamhet som bör vidmakthålla en speciell karaktär. Dess syfte är att bevara och uttolka ett minnesmärkes formmässiga och historiska värden. Den grundas på respekt för äldre material och autentisk dokumentation. Där antaganden tar vid skall restaureringen avbrytas. Vid en rekonstruktion av hypotetisk karaktär måste varje kompletteringsarbete, som bedöms oumbärligt av estetiska eller tekniska skäl, urskilja sig från det arkitektoniska förslaget och bära vår tids prägel. Restaureringen måste alltid föregås och följas av ett arkeologiskt och historiskt studium av minnesmärket.

Bengt OH Johansson

Växtmaterial och autenticitet i historiska trädgårdsanläggningar. Vad säger Florensdokumentet och artiklarna 10-12?

Man skall inte arbeta med trädgårdar utan att fråga vad de har på hjärtat.
Sven-Ingvar Andersson

Skogskyrkogården (1940) - en 'naturlig' flerhundraårig tallskog, förädlad till just en skogskyrkogård, kompletterad med arkitektoniska element av både byggnader och ny vegetation; det är Gunnar Asplund och Sigurd Lewerentz berömda anläggning och världsarv sedan 1994 (fig. 1). Hur skall man egentligen hantera autenticitetsfrågorna, och speciellt de som är kopplade till växtmaterialet på denna levande historiska och värdefulla begravningsplats? Vilken hjälp får vi av våra internationella dokument? Vad säger *Florensdokumentet*, och framförallt artiklarna 10-12?

Autenticitet

Det positivt laddade begreppet *autenticitet* är ett både 'bra' och 'dåligt', förtydligande och fördunklande, begrepp inom kulturmiljövården.¹ Efter att det först har känts som ett tacksamt förklaringsverktyg, kan det emellertid så småningom komma att bli i stort sett omöjligt att använda. Då det redan förekommer flitigt i kulturmiljödebatten behöver vi dock ännu en gemensam bakgrund för den vidare diskussionen.

Begreppet *autenticitet* är belagt på svenska sedan 1806, i betydelsen av att vara autentisk (1806), d.v.s. om något som verkligen existerat på det sätt som påstås. Begreppet kommer från av grekiskans *authentikos*, menande "tillförlitlig; som stöder sig på bevisliga grunder". Den engelska motsvarigheten, *authenticity*, ges tre synonymer på svenska: äkthet, autenticitet, tillförlitlighet.² Så långt är det lätt att följa med och vara överens. Därefter följer de mer besvärliga frågorna. Vari ligger eller skall autenticiteten ligga? I materialet, i formen, hos skaparen, i praktiken, i funktionen, i atmosfären, eller rent av i den "autentiska illusionen"?³ Problematiken illustreras i de kommenterade figurerna nedan.

Florensdokumentet

Florensdokumentet (Charta di Firenze) utarbetades efter ett beslut i Florens av ICOMOS-IFLA:s internationella kommitté för historiska parker och trädgårdar den 21 maj 1981. Det antogs av ICOMOS 15 december 1982 som ett tillägg till *Venedigdokumentet* (Carta di Venezia). Dokumentet består av 4 kapitel och 25 artiklar med följande disposition:⁴

1. Definitioner och syften (Artikel 1-9)
2. Underhåll, bevarande, restaurering, rekonstruktion (Artikel 10-17)

¹ Se exempelvis Larsen 2004 och Godal 2004.

² *Nationalencyklopedin* (NE).

³ Andersson 1990.

⁴ Se Bengt OH Johanssons översättning (till svenska) i Bonnier & Lundquist (red.) 1996, s. 8-10, och en kommentar av Kjell Lundquist till samtliga *Florensdokumentets* artiklar i Lundquist 1992a och Lundquist 1992b.

3. Användning (Artikel 18-22)

4. Juridiskt och administrativt skydd (Artikel 23-25)

Vi skall här koncentrera oss på artiklarna 10-12. De två första artiklarna förtjänar dock att repeteras och behövs också som en bakgrund till vår frågeställning. Artikel 1 påtalar nämligen att trädgården/parken/anläggningen skall betraktas som ett *minnesmärke* och att den utgör både en *arkitektonisk* och en *hortikulturell komposition*:

”En historisk park eller trädgård är en arkitektonisk och hortikulturell komposition av allmänt intresse med hänsyn till dess historiska eller konstnärliga värden”. På grund härav är den att betrakta som ett *minnesmärke*.

Artikel 2 betonar att den historiska anläggningen är *levande* (fig. 1,2), dess främsta byggnadsmaterial utgörs ju av *vegetation* och av enskilda *karaktärsväxter*:

Den historiska parken eller trädgården är en arkitektonisk komposition uppbyggd av i första hand vegetation och därför levande och som sådan förgänglig och förnyelsebar. Dess utseende speglar årtidernas ständiga växlande, naturens växande och vissnande och konstnärens och trädgårdsmästarens önskan att upprätthålla den i oförändrat skick.

Florensdokumentet - Artikel 10

Florensdokumentets Artikel 10 betonar anläggningens *helhet* (fig.1). I alla diskussioner om autenticitet och växtmaterial är detta en grundläggande hållning. Växtmaterialet är kopplat till både detaljerade frågor om material, form/uttryck och praktik, och till den övergripande atmosfären.

Vid varje åtgärd av underhåll, konservering, restaurering eller rekonstruktion av en historisk park eller trädgård, eller en del av den, måste alla dess viktiga beståndsdelar behandlas samtidigt. Isoleras de olika åtgärderna från varandra skadas helheten.

Florensdokumentet - Artikel 11

Florensdokumentets Artikel 11 handlar om *den kontinuerliga skötseln* (fig. 2) och tar också upp behovet av ett långsiktigt program för en eventuell förnyelse. Detta är det lätt att skriva och kräva. Det är betydligt svårare att hantera det i verkligheten. Svårt, men alldeles nödvändigt.

Kontinuerlig skötsel av historiska trädgårdar är av allra största betydelse. Eftersom den i huvudsak består av vegetation innebär ett bevarande av trädgården i oförändrat skick att de ingående elementen genast ersätts när så erfordras och att ett långsiktigt program för periodisk förnyelse upprättas (röjning och nyplantering av mogna exemplar).

Florensdokumentet - Artikel 12

Florensdokumentets Artikel 12 tar specifikt upp kravet på att ett ’autentiskt växtmaterial’ skall användas. Det är klart och tydligt formulerat. Implicit är självfallet även behovet av experthjälp för att precisera kraven visavi både beställare och leverantörer, liksom för att kontrollera att det verkligen blir utfört som det är tänkt (fig. 3,4).

De träd, buskar, plantor och blommor som skall återkommande ersättas måste väljas utifrån etablerad och erkänd praxis i ifrågavarande botaniska region och kulturmiljö med målet att identifiera de arter som ursprungligen tillhört parken eller trädgården och att bevara dem.

Växtmaterial och autenticitet i historiska trädgårdsanläggningar - en problematisering. Några exempel.

Begreppet *autenticitet* är som tidigare framhållits inget entydigt begrepp. Utan att här närmare gå in på vare sig en historieskrivning eller en djupare analys, kan man vad gäller just växtmaterialet ändå tala om autenticitet på flera olika områden: material, form, praktik och illusion.

material → ← form → ← praktik → ← illusion

Materialautenticiteten är lätt att begripa. Den är lätt att förorda, oftast eftersträvansvärd, men ingalunda alltid ensam bärare av anläggningens värden. Varje bevarare, vårdare eller restauratör har att ta hänsyn till helheten, varje slag av autenticitet, och hierarkiskt ordna dessa i det platsbundna sammanhanget. Det är 'tyvärr' inte alltid så enkelt att det blir bra, eller ens autentiskt, bara för att det finns ett autentiskt växtmaterial, spår eller delar av det, för handen.

Figurerna 3 och 4 visar en förhållandevis okomplicerad användning av ett historiskt känt och därmed autentiskt växtmaterial, dels i ett restaureringssammanhang, dels som ett led i en kontinuerlig förnyring. Figur 5 visar ett ursprungligt växtmaterial (hästkastanjer), men i en modifierad form för att upprätthålla den axel och siktlinje som är överordnad både växtmaterialet och formen i den aktuella parkgestaltningen. Figur 6 visar en ursprunglig allé av lind, men i en form som aldrig tidigare varit för handen eller ens tänkts. Vad är egentligen ett meningsfullt användande av begreppet autenticitet i detta fall?

Figur 7 visar en vandaliserad trädkrans runt en kyrkogård. Växtmaterialet, vartenda träd, är förvisso både ursprungligt och kvar, men både 1800-talets biologiska princip och det mogna estetiska uttrycket är ödelagt. Figur 8 redovisar en helt annan lösning på temat trädkrans. Det ursprungliga växtmaterialet (lindarna), liksom formen (trädkransen), är kvar men antalet träd har modifierats och gestaltningsmässigt anpassats till dagens förhållanden. Är autenticitet här ett relevant begrepp att arbeta med?

Figureerna 9-12 presenterar ett i bevarande- och restaureringssammanhang 'nytt växtmaterial'. Materialautenticiteten har här 'offrats' för en autenticitet ifråga om antingen formen/uttrycket, praktiken eller atmosfären/illusionen. Figur 9 ger ett exempel på där det praktiska, och i viss utsträckning mer ursprungliga, trädgårdsarbetet inom trädgårdens gränser satts i första rummet, och där själva växtmaterialet till art och slag underordnats. Figur 10 visar istället en fullskalig rekonstruktion. Formen är i huvudsak autentiskt eftersträvad, medan växtmaterialet i huvudsak är nytt (d.v.s. inte utgörande tidsautentiskt belagda provenienser)

Figur 11 visar en annan fullskalig rekonstruktion, i detta fall av en allé, med ett helt nytt och vid tiden för den ursprungliga planteringen obekant växtmaterial. Formen och uttrycket är återvunnet, medan materialautenticiteten har förlorats; kanske gäller det även atmosfären. Rekonstruktionen kan med rätta kallas stilhistorisk. Den avslutande figuren - figur 12 - visar en restaurering av en Rousseau-ö, med ett annat slag av pelarpoppel på grund av sjukdomsproblem. Allt är här så att säga autentiskt - antal träd, växtformen, uttrycket - utom just själva växtslaget.

De valda exemplen vill självfallet vidga och problematisera begreppsparet växtmaterial-autenticitet. Det är inte så enkelt att ett autentiskt växtmaterial, vad det nu egentligen är, alltid

är det bästa eller det rätta. Men när detta väl är sagt förblir det trots allt mycket svårt att komma förbi *Florensdokumentets* tolfte artikel:

De träd, buskar, planter och blommor som skall återkommande ersättas måste väljas utifrån etablerad och erkänd praxis i ifrågavarande botaniska region och kulturmiljö med målet att identifiera de arter som ursprungligen tillhört parken eller trädgården och att bevara dem.

Andemeningen är självklart att vi just skall använda ett autentiskt växtmaterial. Att mot bättre vetande nonchalera detta, navigera förbli kravet på grund av oförmåga att uppfylla det, eller argumentera mot det utifrån uppfyllande av något annat autenticitetskrav blir alltid problematiskt. De är nämligen blott undantagsvis oförenliga.

De som på allvar tagit sig an ett arbete rörande det autentiska växtmaterialet i en historisk anläggning vet vilken tid det kan ta och vilka resurser det kan kräva, men också vilken tillfredsställelse det i regel skänker och vilken självklar hållning och argumentation som växer ur resultaten.⁵ Att Skogskyrkogården framgent skulle planteras med andra tallar (och granar) till huvudkaraktär i anläggningen, än de som fötts, vuxit upp och lekt på Enskedes höjder, är utifrån *Florensdokumentets* artiklar i det närmaste uteslutet.

Kjell Lundquist

⁵ Jfr arbetet med växtmaterialet inom ramen för den partiellt rekonstruerade Tycho Brahe-trädgården vid Uraniborg på Ven, Lundquist 2005.

1. Mariebjerg Kirkegård (1926-36), Gentofte, Sjælland, ritad av Gudmund Nyeland Brandt (1878-1945), är en sydiskandinavisk motsvarighet till Skogskyrkogården. Den utgör ett verkligt levande kulturarv, där växtmaterialet i alla skikt är huvudsak. (Foto: Kjell Lundquist, juni 1989)

2. Trädgårdsmästaren och plantskolan utgör varje park- och trädgårdsanläggnings hjärtpunkt. Kan en anläggning vara levande utan en trädgårdsmästare? (Foto: Kjell Lundquist, 15 sept 1998)

3. Autentiskt men nytt växtmaterial. Tulpaner av en belagd sort har återintroducerats i Törnqvistska trädgården på söder i Stockholm. (Foto: Kjell Lundquist, 24 maj 2007)

4. Autentiskt men nytt växtmaterial. Hängask (*Fraxinus excelsior* 'Pendula') har nyplanterats för att ersätta äldre exemplar på Skurups kyrkogård i Skåne. (Foto: Kjell Lundquist, juni 1995)

5. Autentiskt och ursprungligt växtmaterial. Autentisk princip (siktlinje), men i en ny form genom ett nytt slags beskärning. Bad Pyrmont, Tyskland. (Foto: Kjell Lundquist, sept 1987)

6. Autentiskt och ursprungligt växtmaterial. 1700-talets hårt tillbakaskurna lindor, med 1800-talets med pålagring, framträder idag med ett uttryck och i en anakronistisk form (kandelaberlindor) som de aldrig tidigare haft. Sophienholms slott, Själland. (Foto: Kjell Lundquist, maj 1984)

7. Autentiskt och ursprungligt växtmaterial, autentiskt antal träd. Vandaliserad form, ödelagd biologisk form och estetisk tanke. Östra Klagstorps kyrka på Söderslätt i Skåne. (Foto: Kjell Lundquist, våren 1988)

8. Autentiskt och ursprungligt växtmaterial, förändrat antal träd. Autentisk form (trädkrans) men i en anpassad gestaltning för nya sikt och sambandsbehov. Vombs kyrka i Skåne. (Foto: Kjell Lundquist, juli 1986)

9. Nytt växtmaterial. Autentisk praktik i en halvautentisk form. Lilla Slottsträdgården på Läckö slott. (Foto: Kjell Lundquist, 22 maj 2007)

10. (Delvis) nytt växtmateriel.
Rekonstruerad autentisk design
och rekonstruerade former.
Drottningens trädgård (ca 1685) i
Het Loo, Apeldoorn,
Nederländerna (Foto: Kjell
Lundquist, 20 maj 2001)

11. Nytt växtmaterial.
Rekonstruerad form (axel), en
plantering av den under Andra
världskriget sönderbombade
dubbla barockallén i
Herrenhausen, Hannover, med
kejsarlindor (*Tilia x europaea*
'Pallida') (1950). (Foto: Kjell
Lundquist, maj 1984)

12. Nytt växtmaterial. Restaurerad
princip (Rousseau-ö, jfr
Ermenonville), form och växtform
(pelarträd), men med ett annat slag
av poppel (*Populus alba*
'Pyramidalis' istället för den
ursprungliga *P. nigra* 'Italica').
Landskapsparken Wörlitz utanför
Dessau i Tyskland. (Foto: Kjell
Lundquist, maj 1984)

Källor och litteratur

Andersson, Sven-Ingvar, 1990, "Den autentiska illusionen". Gamla trädgårdar - restaureringsprinciper. *Kulturmiljövård*, Nr 5-6, s. 4-10.

Bonnier, Ann-Catherine & Lundquist, Kjell, (red.), 1996, *Historiska parker och trädgårdar - ett arv att vårda och sköta*, Riksantikvarieämbetet, s. 11-19.

Godal, Jon, Bojer, 2004, Restaurering og autenticitet, *Årbok 2004*, Fortidsminneforeningen, s. 27-34.

Larsen, Knut Einar, 2005, "...hele deres rikdom av autenticitet, *Årbok 2004*, Fortidsminneforeningen, s. 15-26.

Lundquist, Kjell, 2005, Reconstruction of the planting in Uraniborg, Tycho Brahe's (1546-1601) Renaissance garden on the island of Ven, *Garden History*, Vol. 32, Nr 2 (2004), s. 152-166.

Lundquist, Kjell, 1992a, Till parkens försvar, *Utblick Landskap 3/1992*, s. 44-49.

Lundquist, Kjell, 1992b, Florensdokumentet - Dokumentationens betydelse, *Drottningholms lindar - restaurering av träd i slottsmiljö*, Byggnadsstyrelsens Informationer nr T:144, s.41-48.

Nationalencyklopedin (NE).

Hälsning från USA sommaren 2008

Av Hanna Gårdstedt

Under sommaren är min huvudsakliga arbetsplats Center for Historic Buildings inom General Services Administration (www.gsa.gov) i Washington, D.C.. General Services Administration förser hela den statliga administrationen med byggnader, arbetsmaterial, bilar etc. Center for Historic Buildings arbetar med det äldre byggnadsbeståndet. Drygt 400 byggnader är idag äldre än 50 år (den tidsgräns som tillämpas för att definiera historisk byggnad) men gruppen växer snabbt eftersom största delen av de statligt ägda fastigheterna uppfördes efter andra världskriget. På Center for Historic Buildings jobbar jag främst med att sammanställa information som ska användas i broschyrer om några av byggnaderna.

Många av de frågor som är aktuella inom Center for Historic Buildings just nu är fortfarande relaterade till terrorattackerna den 11 september 2001. Exempelvis har kraven på hur USA:s gränser ska bevakas höjts avsevärt och kulturhistoriskt intressanta gränsstationer som ligger fel längst gränserna mot Canada och Mexico flyttas eller rivs när nya stationer uppförs. En annan fråga gäller entréer i alla myndighetsbyggnader som sedan 2001 har försetts med nya säkerhetskontroller. Arbetet med dessa pågår fortfarande eftersom det ofta innebär en större omgestaltning när utrustning för metalldetektorer etc. ska få plats. Nationella monument och byggnader förses även med påkörningsskydd och liknande som ska förhindra terrorattacker. Hindren runt Vita huset var ett stort projekt som avslutades för något år sedan och nu pågår arbete i anslutning till Abraham Lincoln monumentet på The National Mall i Washington, D.C. Andra monument dokumenteras fortfarande för att eventuellt kunna öppna igen för allmänheten. Frihetsgudinnan är ett exempel.

Vid sidan av dessa frågor pågår även just nu en maktkamp mellan General Services Administration och Department of Homeland Security, en myndighet som skapades 2003 som en konsekvens av den 11 september. Denna nya myndighet blev till genom att många delar inom en mängd andra statliga institutioner slogs ihop. Det innebär idag att myndigheten är spridd på cirka 40 olika platser. Kampen gäller dess anspråk på att få flytta in i ett gammalt sjukhuscampus strax utanför Washington, D.C. Sjukhusområdet är ett National Historic Landmark, ett av de starkare skydd en byggnad kan ha i USA. För att få plats vill Department of Homeland Security ha ytterligare ett antal tusen kvadratmeter inom området något som General Services Administration i viss mån motsätter sig. Samtidigt är det en kamp mot klockan eftersom beslut bör fattas innan det amerikanska presidentvalet i november.

Vid sidan av General Services Administration tillbringar jag även mycket av min tid på en myndighet som heter Advisory Council on Historic Preservation (www.achp.gov). Det är en så kallad oberoende myndighet som inte lyder under något departement utan rapporterar direkt till presidenten. Detta beror på att myndighetens primära uppgift är att kontrollera att övriga statliga myndigheter sköter sig i för hållande till kulturarvsfrågor. Nationell lagstiftning här i USA (främst National Historic Preservation Act – Building Codes finns på delstatsnivå) är entydigt inriktad mot statligt agerande. Eftersom den privata äganderätten är mycket stark finns i princip inget utrymme alls i federal lagstiftning att styra privata aktörers agerande i förhållande till kulturmiljöer. Däremot är lagen konstruerad för att styra hur statliga myndigheter och andra projekt med någon form av statlig finansiering tar ansvar för de kulturmiljöer som påverkas av allt från vägbyggen till turistströmmar och mobilmaster. Alla federala myndigheter har även enligt lag en direkt skyldighet att ta ansvar för sitt eget kulturarv. Det innebär att alla myndigheter (allt från Department of Defence till Postal

Service) har en så kallad Federal Historic Preservation Officer som arbetar med byggnader och områden som ägs av den aktuella myndigheten. Och så mycket som 30 procent av all mark i USA är faktiskt statligt ägd. Ett exempel på att myndigheter också tar visst ansvar för de miljöer de själva äger är en utredning som Department of Energy just nu arbetar med. Den handlar om hur de ska kunna skydda den kärnreaktor i USA som användes vid framställningen av den första atombomben.

Hälsning från ett sommargrönt Washington!

På Advisory Council on Historic Preservation jobbar jag mest med den satsning som heter Preserve America. Denna syftar till att uppmärksamma lokalt kulturarv genom att engagera kommuner eller stadsdelar i hela USA. Särskilda Preserve America Communities utpekas, en titel som berättigar till att söka bidrag till planeringsunderlag, utbildning och satsningar på kulturarvsturism. Jag jobbar bland annat med att skriva texter om de nya Preserve America Communities som utpekas. Inom Preserve America delas även pris ut till årets bästa historielärare och volontärorganisationer som värnar kulturmiljöer. Professionella institutioner och organisationer kan även föräras Preserve America Presidential Award som delas ut av USA:s First Lady Laura Bush och ärar särskilt förtjänstfulla insatser inom kulturmiljöområdet.

En tredje myndighet som är mycket central inom amerikansk kulturmiljövård är National Park Service (www.nps.gov). De är en stor nationell myndighet med tusentals anställda som förvaltar alla USA:s nationalparker. Inom organisationen finns även en avdelning som heter History and Culture som i stor utsträckning sysslar med sådant som Riksantikvarieämbetet gör i Sverige. Den bedriver nationellt policyarbete och sköter det nationella registret över värdefulla kulturmiljöer. En intressant webbsida som den jobbar med just nu är www.historicpreservation.gov, en kulturmiljöportal och sökfunktion för att hitta information

om kulturarv och kulturmiljövård på nätet. Jag har inte provat denna men den verkar matnyttig, även om den är under uppbyggnad.

När det gäller utpekande av värdefulla kulturmiljöer finns främst två olika nivåer på nationell nivå i USA, National Historic Places som har stort lokalt kulturhistoriskt intresse och National Historic Landmarks som är av stort nationellt kulturhistoriskt värde. Dessa pekas ut på helt olika sätt. Lokalt intressanta miljöer nomineras på delstatsnivå medan National Historic Landmarks endast kan nomineras och beslutas av National Park Service. Inför utpekande av nya Landmarks uppdrar National Park Service åt forskare att göra temastudier av olika historiska företeelser. Utifrån dessa fattas sedan beslut om utpekande av nya miljöer. Temastudier som har genomförts relativt nyligen behandlar den amerikanska medborgarrättsrörelsen och arbetarhistoria i USA. Just nu pågår även arbetet med en temastudie om det amerikanska flygets historia. National Park Service arbetar tillsammans med U.S. Air Force för att identifiera de byggnader och strukturer som bäst illustrerar flygets betydelse i amerikansk 1900-talshistoria.

Avslutningsvis vill jag bara nämna det jobb som bedrivs här i USA av privata organisationer. National Trust for Historic Preservation (www.preservationnation.org) är den stora aktör som har tusentals medlemmar och driver kulturarvsfrågor både på nationell och på lokal nivå. Organisationen är helt finansierad genom medlemskap och privata donationer och har alla former av samarbeten för att främja kulturhistoriska miljöer, både med kommersiella sammanslutningar som Historic Hotels of America och med lokala föreningar. National Trust delar ut priser och engagerar volontärer i restaureringsprojekt. De engagerar lokalsamhällen i projektet Main Street för att förstärka affärlivet i historiska stadskärnor. De deltar aktivt i samrådsprocesser för att påverka att hänsyn tas till kulturmiljöer i stadsbyggnadsprojekt. National Trust genomför även satsningar på olika typer av hotat eller bortglömt kulturarv som modernismens arkitektur eller religiösa byggnader samt uppdaterar regelbundet sin lista över de elva mest hotade kulturmiljöerna i USA.

Nya medlemmar

Som nya enskilda medlemmar har antagits *Helena Tallius Myhrman*, *Gunilla Lagnesjö* och *Pia Juusola* som hälsas hjärtligt välkomna!

Hälsingegården Jättendal

Foto: Kerstin Westerlund

Erik Nordin

Hälsingegården Ersk-Mats

